

وہر

راہنمای کیمبریج

ویراستہ استفان پی. ترنر
ترجمہ سجاد احمدیان

۱۳۹۸

فهرست مطالب

سیاسگزاری	یازده
گاه‌شمار زندگی وبر	سیزده
علائم اختصاری	نوزده
مقدمه / استفان پی. ترنر	۱
کاربست وبر در مورد وبر	۱۰
شرح وبر از علیّت	۱۶
وبر در مقام اندیشمند اخلاق	۲۱

بخش اول: عقلانیت، عقلانی شدن و روان‌شناسی

فصل اول: عقلانیت، اقتصاد، و جامعه / جان الستر	۳۱
اول: مقدمه	۳۱
دوم: عقلانیت و عقلانی شدن	۳۳
سوم: عقلانیت، خویش‌کامی و فردگرایی روش‌شناسی	۳۶
چهارم: مدل استاندارد عقلانیت	۴۱
پنجم: وبر درباره‌ی کنش	۴۶

فرهنگ به مثابه موضوع علم.....	۱۵۱
نتیجه‌گیری.....	۱۵۶
فصل ششم: سرمایه‌داری جهانی و چندقومیتی در زمان وبر و اکنون / گونتر راث.....	۱۵۹
مقدمه.....	۱۶۰
مؤلفه‌های مدرن و سنتی در سرمایه‌داری معاصر.....	۱۶۲
سرمایه‌داری و چندقومیتی.....	۱۶۶
اروپای شرقی و روسیه.....	۱۷۱
فصل هفتم: حکومت‌سزازی مشروطه: بستر آلمانی اندیشه سیاسی وبر / سوین الیسن.....	۱۷۷
وبر در مقام عالم سیاست، مشاور سیاسی و سیاستمدار.....	۱۷۸
دیدگاه وبر درباره سیاست: گفتارهای مقدماتی.....	۱۸۰
میراث بیسمارک.....	۱۸۱
حکومت مشروطه لیبرال به عنوان یک فن.....	۱۸۴
کاریزما، سزاریسم و دموکراسی مبتنی بر جلب حمایت عمومی.....	۱۸۷
وبر و قانون اساسی وایمار.....	۱۹۲
مجادله: ولفگانگ مامسن در برابر کارل لوونستین.....	۱۹۵

بخش سوم: ادیان و اخلاق اقتصادی آن‌ها

فصل هشتم: اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری ماکس وبر / الستر همیلتون.....	۲۰۵
پس‌زمینه.....	۲۰۵
مقاله اخلاق پروتستانی.....	۲۱۰
مباحثات.....	۲۲۱
نتیجه‌گیری.....	۲۳۱
فصل نهم: ماکس وبر درباره شرق / جان لائو.....	۲۳۷
چین: دولت سلطنتی و ماندارین‌ها.....	۲۳۸

ششم: کم و کسری‌های نظریه عقلانیت وبر.....	۵۴
نتیجه‌گیری.....	۵۷
فصل دوم: عقلانی شدن و فرهنگ / آلن سیکا.....	۵۹
استفاده‌های رایج از بحث عقلانی شدن وبر.....	۵۹
خود ایده‌های وبر درباره عقلانی شدن.....	۶۷
فصل سوم: سایکوفیزیک و فرهنگ / ولفگانگ شلوختر.....	۸۱
مقدمه.....	۸۱
انجمن سیاست اجتماعی و «تحقیق در باب گزینش و انطباق حرفه‌ای کارگران در شاخه‌های مختلف صنعت بزرگ مقیاس».....	۸۴
روان‌شناسی تجربی و زندگی درونی کارگر.....	۸۹
سایکوفیزیک و نظریه کنش.....	۹۵
برآمدن جامعه‌شناسی تفسیری.....	۱۰۴

بخش دوم: سیاست و فرهنگ

فصل چهارم: سلطه انسان بر انسان: سیاست، قدرت و مشروعیت / پیتر لاسمن.....	۱۱۱
سیاست، قدرت و سلطه انسان بر انسان.....	۱۱۲
مفهوم امر سیاسی.....	۱۱۳
سلطه و مشروع‌سازی.....	۱۱۵
سلطه و مشروعیت.....	۱۲۰
سیاست و مشروعیت در جهانی افسون‌زدایی شده.....	۱۲۹
فصل پنجم: وبر درباره وضعیت فرهنگی دوران مدرن / لارنس ای. اسکاف.....	۱۳۳
بخش پایانی / اخلاق پروتستانی: مسئله مدرنیته.....	۱۳۵
پنج‌تر در باب مدرنیته.....	۱۳۸
فرهنگ و پرسش معنی.....	۱۴۴

فصل دوازدهم: از تاریخ کشاورزی به مقایسه‌های بینا فرهنگی: ویر درباره

۳۲۳ یونان و روم باستان / ویلفرد نیپل

۳۲۴ تاریخ کشاورزی

۳۲۷ مسائل «سرمایه‌داری باستانی»

۳۳۲ شهر

فصل سیزدهم: ماکس ویر در مقام اقتصاددان و مورخ اقتصاد / استنلی

۳۴۳ اینگرمان

۳۴۵ اصول مبنایی

۳۴۹ خیزش منحصر به فرد غرب

۳۵۶ تاریخ اقتصادهای پیشامدرن

۳۶۱ نتیجه‌گیری

۳۶۳ پی‌نوشت‌ها

۴۳۵ کتاب‌شناسی

۲۴۱ کنفوسیوس‌سیسم و ادبا

۲۴۳ سنت‌گرایی و سرمایه‌داری

۲۴۵ تأملات انتقادی

۲۵۲ هند: نظام کاستی و برهمن‌ها

۲۶۲ تأملات انتقادی

۲۶۷ نتیجه‌گیری

فصل دهم: ماکس ویر درباره یهودیت باستان / جان لاور

۲۷۱ مبنای اجتماعی رابطه میثاق پایه

۲۷۶ جامعه‌شناسی زراعی تمدن باستان

۲۷۸ اسفار خمسه و نقش انبیا

۲۸۰ برداشت اخلاقی از قانون

۲۸۶ تز «مردم مطرود»

۲۸۹ خاستگاه‌های قانون

۲۹۲ نتیجه‌گیری

بخش چهارم: حقوق و اقتصاد

فصل یازدهم: ماکس ویر در مقام مورخ حقوق / هارولد جی. برمان و

۳۰۱ چارلز جی. رید

۳۰۲ پس‌زمینه حقوقی ویر

۳۰۳ انواع آرمانی نظم حقوقی

۳۰۷ استفاده ویر از تاریخ حقوقی

۳۱۲ بی‌اعتنایی به تاریخ حقوق در اخلاق پروتستانی و شهر

۳۱۳ اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری

۳۱۷ شهر

۳۱۹ نتیجه‌گیری

فصل اول

عقلانیت، اقتصاد، و جامعه^۱

جان الستر

اول: مقدمه

عقلانیت در اقتصاد و جامعه‌ی ماکس وبر جایگاهی مرکزی دارد (۱). طی سالیانی که از نگارش این اثر می‌گذرد، عقلانیت به یکی از مهم‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی — نه تنها در علم اقتصاد، بلکه در علم سیاست و به طور فزاینده در جامعه‌شناسی — تبدیل شده است. در مقاله حاضر، سعی دارم برخی از مهم‌ترین مفاهیم اقتصاد و جامعه، خصوصاً مفاهیم دو فصل اول بخش یک («اصطلاحات کلیدی جامعه‌شناسی» و «انواع جامعه‌شناختی کنش اقتصادی») را به یاری آنچه به‌طور رهیافت استاندارد روز است، به چالش بکشم. از آنجا که دانش من از نظریات مدرن، بیشتر از شناختم از آثار وبر است (من ویر پژوه‌نیستم)، کار

---

^۱ تشکر از ویراستار و دیگر خوانندگان برای توصیه‌هایشان درباره‌ی پیش‌نویس کار.

دوم: عقلانیت و عقلانی شدن

ویر دربارهٔ کنش عقلانی و وجه تمایزش از دیگر اشکال کنش اجتماعی، مهم‌تر از هر جای دیگر در همان شروع اقتصاد و جامعه بحث می‌کند (۲). به غیر از این چند صفحهٔ متراکم که در ذیل بخش چهارم به آن می‌پردازیم، کتاب ارجاعات محدودی به رفتار عقلانی فردی دارد. تقریباً تمام ارجاعات دیگر به عقلانیت یا «عقلانی شدن» را باید به معنایی نهادی و نه رفتاری فهم کنیم. به ویژه باید مواظب باشیم که تمایز بین عقلانیت ابزاری^۱ و عقلانیت رزشی^۲ را با تمایز عقلانیت شکلی^۳ و عقلانیت محتوایی^۴ اشتباه نگیریم (۳). وقتی ویر به عقلانی شدن جهان مدرن اشاره می‌کند منظورش اهمیت فزایندهٔ نهادهای به لحاظ شکلی و محتوایی عقلانی است. اگرچه به جایگزینی پذیرش بی‌تأمل عرف^۵ با انطباق سنجیده^۶ نیز به عنوان جنبه‌ای از عقلانی شدن اشاره می‌کند (۴)، این گزاره‌های مربوط به سطح فردی، شاخص نیستند.

عقلانیت شکلی اساساً یک مفهوم دستورالعمل محور^۷ و مؤلفه‌ای از نظام‌های اقتصادی، حقوقی و بوروکراتیک است که محاسبه و پیش‌بینی‌پذیری مکان‌پذیر می‌سازد. در میدان اقتصادی، عقلانیت شکلی در حسابرسی سرمایه به حد اعلاش می‌رسد (۵). در قلمرو حقوقی، عقلانیت شکلی ایجاب می‌کند که در موضوعات محتوایی و نیز در موضوعات رویه‌ایی، فقط خصوصیات عمومی و بدون ابهام فکت‌های پرونده‌ها را مد نظر قرار دهیم (۶). در عرصهٔ بوروکراتیک، عقلانیت شکلی نیازمند سلسله‌مراتب، کارکنان تمام‌وقت و مخصوصاً آموزش تخصصی است. در بوروکراسی و حقوق، عقلانیت شکلی به استدلال هدف - وسیله، بلکه با گنجاندن تصمیمات فردی ذیل قواعد عام تعریف می‌شود (۷). بدین سبب که در سپهر اقتصادی هم عقلانیت شکلی به عنوان عقلانی و دستگاه‌اداری عقلانی حکم می‌کند (۸)، می‌توان گفت که ذیل

من به ناچار خصلتی نسبتاً طرح‌وار خواهد داشت. با بررسی متون ویر خارج از بستر تاریخی آن‌ها و نیز با بی‌توجهی به ادبیات تحقیق موجود، بدیهی است که خطر زمان‌پریشی^۱، ساده‌سازی بیش از حد یا چیزی بدتر از این موارد را به جان خریدم. با این خطرات تنها می‌توانم امیدوار باشم که استدلال‌های تحلیلی‌ام، به کسانی که دل‌مشغول شناخت بهتر آثار ویرند کمکی برساند.

مقالهٔ من یک نگاشتهٔ شخصی است؛ به این معنا که علایق و دل‌مشغولی‌های فکری خودم بر آن سایه انداخته است. بسیاری از خوانندگان اقتصاد و جامعه تأکیدم بر هنجارهای اجتماعی و احساسات را غیرعادی خواهند یافت. اما اگرچه مباحث ویر دربارهٔ این موضوعات اجمالی و اغلب به شدت فشرده هستند، به نظرم بر خورد او بسیار دقیق بوده و حاوی نکات ارزشمندی است. به علاوه، همچنان که پیش‌تر هم اشاره کردم، با این کار می‌خواهم دیدگاه ویر دربارهٔ عقلانیت ابزاری را با ایده‌های مدرن روان‌شناسی شناختی و نظریهٔ بازی‌ها که او نمی‌توانست پیش‌بینی‌شان کند، رودررو کنم. در این مقاله من به ترتیب ذیل پیش‌خواهم رفت. در بخش دوم، سعی می‌کنم رابطهٔ بین عقلانیت و عقلانی شدن را روشن کنم. اگرچه کار من بررسی عقلانیت است، اما برای این مهم باید ابتدا آن را از عقلانی شدن که به آن تنیده است جدا کنم. در بخش سوم، در خصوص دیدگاه ویر دربارهٔ رابطهٔ بین سه مفهوم مرکزی اقتصادی مدرن: عقلانیت، خویش‌کامی^۲ و فردگرایی^۳ روش‌شناسی بحث می‌کنم. در بخش چهارم، چیزی را که به نظرم مدل استاندارد انتخاب عقلانی است، آن طور که به طور مرتب به وسیلهٔ اقتصاددانان و دیگر دانشمندان علوم اجتماعی به کار گرفته می‌شود، معرفی می‌کنم. در بخش پنجم، نوع‌شناسی چهارشاخه‌ای ویر از کنش را مورد تدقیق قرار می‌دهم. در بخش ششم، دربارهٔ کم و کسرهای مهم نظریهٔ عقلانیت ویر بحث می‌کنم و نهایتاً در بخش هفتم، مباحث مطروحه را جمع‌بندی می‌کنم.

1. instrumental rationality	2. value- rationality
3. formal rationality	4. substantive rationality
5. unthinking acceptance of custom	
6. deliberate adaptation	7. procedural

1. anachronism
2. self- interest